

HAVEMANDENS HISTORIER

Bregneegen - kopi efter Jørgen Fjellerup

MELKÆR

Havemandens historier

- er skrevet af gartner Søren Melkær i 1983.
Hæftet er udgivet på eget forlag og trykt i et
begrænset oplag hos Tårs Off-set.

Søren Melkærs døtre Bodil, Ellen og Birthe
har i 2016 genudgivet det oprindelige hæfte
digitalt på websiden melkaer.dk.

© Familien Melkær 2016

Scanning og digitalt layout mv.:
Henrik Andersen

Havemandens historier

Som gartner bliver man vist let spekulativ, der er så meget at undres over i planternes vidtforvandede verden. Og det fører så videre til at fundere over vi menneskers store forskellighed på alle livsområder, ikke mindst når alderen øger tilbøjeligheden til at skue tilbage og mindes de forudgangne skikkelser i ens slægt og mange andre, det har været rigt at møde, da bliver det en vedvarende undren over livets tilskikkelser - og fortælletrangen vågner.

Og det har ikke været uden besvær at holde den i ave, så der her kun nøjes med de følgende få historier og et par lån fra andre kilder.

Med venlig hilsen til enhver der vil høre.

Søren Melkær.

Stationsbyen derhjemme

Den thylandske stationsby Hørdum står i min erindring fra drengeårene som et børnevenligt lille samfund - eller miljø, som det hedder i dag - og det skønt alt initiativ til fritidsbeskæftigelse var vi børns egen sag. På byens ujævne markedsplads måtte vi sparke fodbold, og hvad vi ellers kunne finde på; der udover var der ikke nogen omsorg for vores fritid, der efterhånden som vi voksede til, også var os ret knapt tildelt, i hjemmene var der ikke så lidt, vi skulle gøre, og som store drenge tjente vi på gårdene om sommeren.

Byens børnevenlighed bestod i, at vi havde frit spil så mange steder, arbejdstiden var dengang ikke så kostbar i værksteder og butikker. Hos smeden kunne vi børn være nære tilskuere, når han skoede heste eller ringede vognhjul med halvglødende jern, det sidste var især spændende, den venlige mand vinkede os blot væk, om vi kom for nær. Og i brugsens baglokaler fik vi lov at gå til hånd med forskelligt sjovt arbejde. Byen var ikke større, end at alle kendte hinanden, og som barn havde man den sikre fornemmelse af, hvor lav eller høj tærskelen var ind til de voksne i deres virke. Men vi kunne kigge ind både hos bageren, maleren og skomageren, få duften af brødet, malingen og læderet, og et smil eller en lille drillende bemærkning var der næsten altid at hente. Hos skomageren, som var ungkarl, var der særlig rart, han kunne lide at have børn omkring sig, også når han sad og hamrede pløkke i sålerne.

Vi havde endnu ikke cykler at råde over, så vor aktionsradius var kun den nærmeste omegn, men vi strejfede omkring og hav-

de herlige legesteder i granplantagerne, og vestpå ved Hørsted å, og ikke mindst på de to store kæmpehøje lige øst for byen. Der var en ung andenlærer, der engang læste Robin Hood for os, og det nærrede vor fantasi umådeligt.

Der var ikke mange store træer i stationsbyen dengang, vestenvinden ude fra havet sled hårdt på løvtræernes kroner, ethvert fritstående træ ludede stærkt mod øst, det var som det strakte sine grene mod mildere egne. I urmagerens have stod der nogle hårdføre elme, der havde nogen størrelse, og de var gode at klatre i; han og hans kone var hjertensgode børnevenner og alt for eftergivende, de lod os frit boltre os i træerne, og hårdt gik det ud over madam Thøgersens urtebede. Jeg tænker med undren på disse menneskers holdning til os knægte; barnløse var de ganske vist, om det forklarer noget, aldrig blev vi vist bort, ofte fik vi derimod en lækkerbidsken. Den rare urmagers fulde navn var Thøger Thøgersen, og jeg har altid siden syntes, at navnet Thøgersen må være forbundet med mildhed, også fordi det var den blide Sankt Thøger Vestervig, der i den barske vikingetid bragte kristendommen til landsdelen.

Min mormor og hendes hus

Om hende er det vigtigt for mig at fortælle, med hende var der i 1874 sket noget skelsættende i slægten, da hun som ung gårdmandskone trods sin mands og hans families modstand sluttede sig til de voksendøbende baptister. Det er det vigtigste, også fordi jeg allerede som seks-syvårig modtog et så dybt indtryk af hendes personlighed under mine småferier hos hende. Men først om det gamle stråtækte hus ved den afsides lille vej i Møgelvang, hvortil hun og morfar var flyttet, da deres ældste datter og hendes mand havde overtaget hjemmet i landsbyen Sundby, der hvor de så mange år havde levet.

Jeg har en tydelig erindring om dette meget karakteristiske thylandske hus, (hvis billede hænger på min væg), der med sit stråtag og sine udskud var så smukt og vel burde være endt på et fri-landsmuseum, men forlængst er det revet ned det var i vejen for en ny tids fremrykning. Det lå orienteret i vest - øst, som disse huse næsten altid gjorde, med menneskene i den vestre del, og dyrene i deres stald og laden i den østre.

Indgangsdøren til fremmerset, der adskilte stald og køkken, var midt på husets sydside ud imod vejen. Når man trådte ind, rummet var vel at ligne ved et bryggers, havde man til højre en dør til stalden med mormors eneste ko og en gris eller to, og lige modsat til venstre hendes køkkendør, og desuden førte en lille dør ligefor ind til hønsene. Den noget ejendommelige blanding af lugte, der mødte den indtrædende, skænkede ingen opmærksomhed som til daglig færdedes hos mormor, for mig var alt omkring hende så helt rigtigt, også at hun og jeg havde halm i vore

senge, og at de stod i den daglige stue.

Husets grundplan må have været af ældgammel tradition for ved besøg i Lejrecentrets jernalderhuse oplever man i grundtræk indretningen af det thylandske hus; slående føltes det især, engang da et af dem forsøgsvis var beboet af både mennesker og stald-dyr.

Der hørte lidt jord til dette aftægtshjem, kun et par agre med korn og grønt til dyrene. Morfars tid her blev kun kort, han døde, før jeg kan erindre noget, men i adskillige år klarede mormor som en selvfølgelighed sin tilværelse ved det lille bitte landbrug, en nabo ydede bistand til det groveste arbejde med jorden, agerren med korn blev høstet med le.

Det vil føre for vidt at berette om forløbet, der førte til mormors brud med den traditionelle kirkelige holdning, der vedblivende blev hendes mands; som nævnt medførte den unge gårdmandskones dristige skridt en krise i hjemmet, som dog ret hurtigt blev bilagt, og det gode forhold mellem ægtefællerne fortsatte, mormor havde allerede da født sin mand tre børn, og hun måtte gå ind på, at kommende børn også skulle barnedøbes og ligeledes konfirmeres og følge deres far til alters efter konfirmationen,

som skik og brug var, og sådan skete det. Af deres samlede børneflokk levede otte, og de fulgte som voksne alle deres mors vej, hvilket indtil i dag er fortsat af mange af deres efterkommere.

Bibelen blev mormors åbne og hellige bog, og der skulle daglig være tid til en fast læsestund. Min mor har fortalt mig om, hvorledes mormor stod op om morgenen før mand og børn for i en rum at begynde dagen med sin bibelbog. Davids salmer var hendes yndlingslæsning. Var det morgenkoldt, hændte det, at hun søgte en tom bås i den lune stald hos dyrene.

Og jeg kan jo ikke glemme, da jeg som lille purk nu og da var lidt på ferie hos hende i Møgelvang, da hun var en gammel kone, hvorledes sommerdagen sluttede, når det mørknede. Vi gik da ind i den lavloftede stue, hvor vore senge ventede, hun tændte tællelyset på bordet, den pæne hængelampe brugtes ikke til daglig, og tog sin store slidte bibel frem, og var jeg ikke allerede i seng, stod jeg andægtigt og så og hørte på min mormor, som hun sad der ved bordet, læsende ved det lille lysskær i halvmørket.

Herefter fulgte en rolig søvn. Alt hos min gamle mormor, som det var dengang for halvfjerds år siden, hendes bolig, hendes levesæt ville i dag ingen godkende, men for barnet var det en tryk, og slet ikke nogen fattig verden.

Den noble landstryger

Jeg vil gerne fortælle om min fars forhold til sine skræddersvende. På den tid kunne håndværkssvende endnu være iblandt de farende folk. Far havde selv som nyudlært været på valsen ned gennem Jylland, og også over Lillebælt til Fyn, hvor en mester med jordlod som bierhverv havde tilbudt ham arbejde med høhøsten, hvilket ikke netop var sagen for skræddersvenden.

Når der nu og da kom en farende svend til fars værksted for at få en skilling til rejsen, blev det ham aldrig nægtet, og inde hos mor vankede der gerne et måltid, og også et ord med på rejsen igen. Et sådant besøg betragtedes ikke som tiggeri, det havde fra gammel tid noget med laugets rettigheder at gøre; hvis mester tilbød arbejde måtte svenden jo tage det, men det var jo ikke altid det, der ønskedes.

En dag i mine drengear kom der to svende i følge til værkstedet, den ene hed Lauridsen og havde træben. Far havde netop brug for en svend til at sy jakker, og tilbød Lauridsen arbejde, som han vistnok kendte lidt. Lauridsen takkede høfligt, men skulle da lige følge kammeraten til toget - Far fik imidlertid undvigelsesmanøvren forhindret, og den høflige Lauridsen måtte lidt modvilligt gå til skrædderbordet. Mor havde dog først sørget for et bad til Lauridsen og fået hans kluns afluset. Den høflige landstryger viste sig at være en første klasses skræddersvend, far var fuldt tilfreds med jakkerne, han syede. En svend blev aldrig budt at sy veste eller benklæder, det var syerskearbejde. Over for os børn var Lauridsen fuld af godhed og sjov, og med stolthed fortalte vi skolekammerater, at vor far havde en svend med træben.

Lauridsens oprindelse var vist lidt uklar, men i Nors nord for Thisted havde han nogle fjerne slægtninge, og når han vendte tilbage fra besøg hos dem, kneb det gerne med ædrueligheden.

Ellers var Lauridsen den pæne mand, der sluttede sig til os i familien. Jeg undredes meget over, at far og Lauridsen sagde De til hinanden, i den lille by sagde man ellers kun De til den utilnærmelige stationsforstander. Det må have været Lauridsens medfødte noblesse, der bestemte omgangstonen. Også i det ydre blev han den pæne mand, efter at have fået syet sig selv en habit. Den farende svend syntes at være faldet til i en borgerlig tilværelse, og far havde stadigvæk arbejde til ham. Men da foråret kom, blev Lauridsen en anden, uden nærmere forklaring forlod han os og drog igen ud på landevejen, sandsynligvis uden noget bestemt mål; der var noget, der kaldte. Der var ingen aftale mellem far og Lauridsen om tilbagekomst, alligevel stod han der igen på sit træben, da sommeren var gået, og både han og habitten trængte til en renselsesproces. Lauridsen kom igen på skræderbordet, og alt blev som før indtil næste forår, når landevejens liv igen kaldte .

Sådan skete det indtil 1918, tror jeg, thi da flyttede mine forældre fra Hørdum i Thy til Skovsgård i Hanherred, min fars hjemegn. Selv om Lauridsen således havde sin faste årsrytme, var han en overraskelsens mand. Et år havde han ad mærkelige veje fået træbenet skiftet ud med et gummiben, eller måske var det et træben med gummifod, der havde både strømpe og støvle, og jeg husker hvor spændende det var at kigge ind på Lauridsens værelse, når han var kommet i seng, og det kunstige ben stod ved sengesiden, somme tider i selskab med en flaske. Det næste

fremskridt var, at Lauridsen blev cyklist, og hvor langt længere det førte ham omkring under landevejs livet, fik vi ikke at vide. Lauridsens sommerliv var omgivet med tabu.

Det var en helt forandret Lauridsen, der vendte "hjem" efteråret 1917, han ønskede ikke længere det familiære forhold, der havde glædet os alle, der stod nu gerne mere end een flaske på gulvet ved gummibenet .

Lauridsen var blevet socialist, endda en af de yderliggående, han holdt syndikalisternes blad Dagens Ekko -og læste bøger om marxisme, som han lånte på Statsbiblioteket i Aarhus. Spændende var det, den dag bogpakken kom, thi jeg fik lov at få en havebog med uden at betale til porto. Lauridsen var vedblivende god og gavmild mod os børn. På værkstedet blev der nu diskuteret politik, men ikke skarpt.

Far var slet ikke uforstående overfor den sociale uret, der rådede, og skræddermesteren og landstrygersvenden sagde stadigvæk De til hinanden.

Så gik der fem år inden jeg igen traf Lauridsen, jeg var kommet til hovedstaden og havde sikkert fået hans adresse hjemme fra far, der vedblivende havde forbindelse med sin fordums svend. Lauridsen havde et møbleret værelse på Søndre Boulevard! Han var velklædt, havde bogreol og store billeder af Lenin og Trotsky hang på hans væg. Jeg erindrer, hvor dejligt det var igen at møde Lauridsens høflige og milde væsen, for ham var jeg stadigvæk drengen fra hjemmet i Hørdum, hvor han havde nydt godt.

Han tog mig med på Axelborg folkekøkken og beværtede mig på flipafdelingen!

Den politiske interesse havde åbenbart givet Lauridsen balance i tilværelsen, sådan så det ud. Der gik to eller tre år, inden jeg igen mødte Lauridsen, jeg fandt ham under gennemrejse i en krog af ventesalen på Ålborg banegård i dyb fornedrelse, forhuttet og beruset. Forundret måtte jeg spørge: Ja, men Lauridsen, hvorfor sådan nu? Jo, ser du, mumlede han utydeligt, jeg faldt ud af rollen.

Mere fik jeg ikke at vide. Det var rystende at møde håbløsheden, for landstrygeren ville ikke hjælpes, der boede en indre stolthed under elendigheden. Der gik ti år, hvor Lauridsen havde været permanent landstryger, nærmest spritter, hos far dukkede han enkelte gange op, men sy kunne han nu slet ikke, det gik kun ned ad for den frie fugl.

Stor var min forbavselse, da det stakkels menneske, mærket af alder og drik en dag kom cyklende til min dør her i Tølløse, hvor jeg nu havde hjem og forretning. Det var et underligt gri-

bende gensyn, spritteren Lauridsen sagde ikke mange ord, hans øjne var som udslukte, jeg måtte nøde ham ind til et måltid. Men hvilken trofasthed, at han havde opsøgt mig, noget jeg kunne takke min fader for. Uforståeligt at Lauridsen endnu kunne træde pedalen med sit gamle gummiben; med nattehvil undervejs i købstædernes svendehjem ved vi, at han nåede helt syd på til Nakskov, hvor hans triste livsvej endte på meget tragisk måde.

Naturens vidundere

Hos mine forældre stod bibelen og Pilgrimsvandringen ikke alene på reolen med almanakken som hos mormor, far holdt af levnedsskildringer af kristne personligheder, og hans sans for humor førte ham også nu og da til køb af en god "verdslig" bog, men alt hvad der hed romaner, var endnu betragtet som meget let sindig læsning.

Ved en lejlighed havde jeg fået fat i en lille spændende drengesbog på hvis bind det famøse ord roman stod trykt. Da far så dette, tog han lidt hurtigt bogen fra mig og puttede den i kakkelovnen.

Men min ejegode far hjembragte nogen tid efter fra en rejse til hovedstaden en pæn bog i rødt shirtingsbind til sin læselystne søn, Naturens vidundere hed den. og det måtte da være en god bog for knægten, der altid kiggede på blomster. Hverken far eller jeg fæstnede os ved forfatterens navn, som var J. O. Bøving Petersen.

Intetanende havde far givet mig en bog i hænde af en af tidens fritænkende darwinister, og det fik han aldrig at vide. Jeg undrede mig over alt det, bogen i tekst og billeder fortalte om planter og dyrs tilblivelseshistorier gennem uendelige tider, og selv om dette jo slet ikke samstemte med bibelhistoriens eller søndagskolens forkyndelse, voldte dette mig dog ikke lige straks problemer, men nok senere, og forudsætning for at begribe det rent videnskabelige, havde jeg jo selvsagt ikke. Men Bøving Petersens bog var heller ikke udelukkende evolutionslære, den tilskyndede til nærliggende naturoplevelser, den ville vække glad

undren for enhver foreteelse i naturen.

Bogen blev vist årsag til, at jeg som halvvoksen begyndte at botanisere, at jeg for sammensparede midler fik erhvervet et brugt eksemplar af Rostrups flora-, samt en grøn botaniserkasse. Og egnen jeg da befandt mig på, nær Svinkløv og Fosdalen bød på en rig og sjælden planteverden, min hobby gav mig mange lykkelige timer på enlige vandringer; naturinteressen var dengang ikke så almindelig; i min kristelige omgangskreds var der ingen ligesindede.

Skolelæreren på Melkær

Melkær det mellemste kær har det vel været, var en sølle lille lokalitet tæt bag den brede klitrække ved Jammerbugten i Østhanherred. Her havde min farfar Søren Christian Jensen et husmandsbrug, hvis gode kærmuld delvis var dækket af fortidens sandfygning.

I et lavt liggende markhjørne kunne der graves lidt tørv, og der var behov for enhver mulig indtægt til hjemmets opretholdelse, min blide farmor havde seks børn at sørge for. Vestenvinden blev også udnyttet af farfar; på hans lille stump ladebygning var en vindmølle af træ med fire korte vinger, lidt mølleri gav vel også en skilling.

I sin ungdom havde han lært murerhåndværket, og det øvedes stadig, når tid gaves.

De små agres korn og græs strakte kun til få dyr i stalden. Til læ for have og mark havde han plantet en række graner mod vest, det var dengang noget ret nyt på den egn. Det har været omkring 1873, at mine bedsteforældre har stiftet hjem derude på kæret, fem kilometer nord for Brovst.

Farfar kunne også spille violin. Han havde som ung været musikanter, når der skulle danses. "Men da jeg blev omvendt ved baptisternes møder, fik min violin lov at hænge på sit søm urørt i elleve år" fortalte han mig engang. Det kristne livssyn, der blev hans, understregede stærkt livets alvor med afstandtagen fra al "verdslighed", og det har nok været efter hans natur, opvokset som han var under nøjsomme kår nær havet.

Da jeg som stor dreng kunne sidde og snakke med farfar, var violinen dog for længst igen i brug, han både spillede og sang ved møder om Sarons rose så skøn og meget andet. Og der kom da mildhed over den mørke mand med det prægtige fuldskæg, der var klippet så pænt i firkant og jeg syntes det var så pudsigt, som han kastede det store skæg til side, når instrumentet skulle ind under hagen.

Blandt Hanherreds befolkning var der grobund for de forskellige kirkelige og kristelige rørelser på den tid, ligesom de efterhånden også satte sig spor i børneskolerne. Med grundtvigianismen fulgte thyboen Kristen Kolds frie skoletanker, og det er interessant at bemærke, hvorledes disse med den unge digter Johan Skjoldborg allerede i 1889 forplantedes ud til Hanherreds fattige klitegne, hvor han var landet som skolelærer på Koldmosen, nogle få kilometer fra Melkær, og udfoldede en ejendommelig friskolevirksomhed. Og det er boende blandt denne egns mennesker, at husmandsvennen, digteren skriver romanen "En Stridsmand" og digter sangene "Du husmand, som ørker den stridige jord" og "Når vinteren rinder i grøft og i grav".

De meget bibeltro baptister byggede efterhånden flere steder

skoler, fortrinsvis for deres egne børn, som hjemmene ønskede opdraget i eget bibel- og dåbssyn, således bliver der i 1892 opført en stråtækt lille skole på Melkær.

Byggegrunden er et hjørne af farfars mark nær landevejen, og han har uden tvivl forestået byggeriet, der skete ved frivillige bidrag, og da han var kendt for at kunne regne og skrive lidt bedre end de fleste, har han været den selvskevne skolelærer.

Bibelen har nok været læsebog for børnene, dens verden var farfars åndelige verden, og bibelhistorie har haft fortrin for al anden historie i hans undervisning. Skjoldborg fortæller festligt i sine erindringer om et biskopbesøg i sin skole, desværre har farfar aldrig fortalt mig om visitatsforløb hos sig selv, men intet tyder på, at der har været vanskeligheder.

Jeg erindrer heller ikke, at han har interesseret sig for nabo-skabet med den frisindede Skjoldborg; de to skolelærere har nok ikke haft brug for hinanden.

Som eksempel på, hvor elendig menneskers tilværelse i enkelte tilfælde kunne forme sig på ydergrænserne af Hanherred omkring århundredskiftet, vil jeg fortælle om:

Snieren og Maren-rend-hen

Det er en så barsk historie, at den næppe vil blive troet, ikke desto mindre er den fuld virkelighed.

Snieren var et stakkels forsumpet menneske, der søgte sin daglige trøst i købmandens billige brændevin. Godmodig af sind skal han have været, kun når promillen blev for høj, kunne han komme i oprør og ville banke sin kone Maren, der så rendte fra ham, og derfor fik hun sit tilnavn "Rend-hen", og han hvis gang var skæv og haltende, hed aldrig andet end Snieren; almuen fandt let træffende og lidt ubarmhjertige øgenavne. Om disse to sølle mennesker var rigtig gifte og havde rigtige efternavne, stod hen i det uvisse. Deres bolig var et næsten faldefærdigt etfags hus, hvor døren var skæv og vinduerne små. Det lå på en nøgen, græsfattig mark op til farfars markskel. De havde en ged og nogle få høns, men hvad de ellers levede af, ved jeg ikke, formodentlig lidt tiggeri og småhandel. Maren trøstede sig også ved brændevinen. Der gik frasagn om, at hun var en gårdmandsdatter langt vester fra, og at hendes ulykke skulle stamme fra, at hun ikke måtte få den karl, hun holdt af; i hvert fald havde hun en datter, der var bosat et fjernt sted i det østlige Vendsyssel, og fra hende kunne det ske, at posten kom med brev, som Maren så måtte til skolelæreren for at få læst, hvilket ikke tydede på at "gårdmandsdatteren" havde haft skolegang.

Når Snieren ville slå Maren, søgte hun gerne over marken til Søren, min farfar, der så fulgte den stakkels kvinde tilbage og fik den fulde Snier dæmpet ned eller bragt til sengs. En efterårsdag i skumringen kom Maren således rendende og beklagede sig. Far-

far, der havde en gæst, bad hende gå hjemad, så skulle han nok komme. Mørket havde imidlertid sænket sig over landskabet, inden han begav sig afsted. Ved sin halmstak skulle han lige træde af på naturens vegne uden at kunne se, at Maren netop der lå og sov!

Den stakkels kvinde havde vel været beruset og blev vækket på en højst usædvanlig måde.

De religiøse vækkelser havde endnu ikke affødt den almene sociale forståelse; for de forarmede gamle var der kun fattiggården i vente.

Omkring mit femte år var jeg en dag på besøg hos Snieren og Maren Rend-hen sammen med min mor. Vort besøg vakte glæde hos de to gamle mennesker, der var nu lidt mere ro hos dem. Snieren var blevet for svag til at banke Maren. Jeg husker, hvor spændende det var, at geden stod tøjret til den rustne kakkellovn i husets eneste stue, hvor Snieren og Maren havde deres malproppe sovepladser, senge kunne man ikke kalde det. I et hjørne var

der et stænge til hønsene. Maren ville absolut lave pandekager til os, æg og gedemælk var jo til huse i al møget. Mor tog ikke mod tilbuddet, hvad jeg dengang ikke kunne forstå.

Maren døde først, og Snieren kunne selvsagt ikke klare sig alene. Sognerådet fik spekulationer. Marens ukendte datter tilbød imidlertid at tage sin gamle "svigerfar" til sig, og sådan blev det. Det elendige hus blev jævnet med jorden af manden, der ejede grunden. Snieren og Maren-rend-hens triste saga på kærret syntes endt. Men hvad sker?

Den haltende gamle mand vendte tilbage, han havde ikke kunnet trives i det fremmede. Han søgte hjem, hvor han havde levet sit elendige liv sammen med Maren, som han havde banket så mange gange. Der siges, at man fandt ham gående grædende på marken, hvor deres hus havde ligget.

Skolelæreren på Koldmosen

Johan Skjoldborg, den lysseende digter, husmændenes ven, der i samfulde tretten år var skolelærer på den afsides, fattige egn af Hanherred ved Jammerbugten, har jeg allerede fortalt lidt om i relation til min farfars beskedne skolelærervirksomhed. Her vil jeg tillade mig at gengive et par herlige sider fra digterens mindebogs anden del, hvor han giver et lyst billede af, hvad der også kunne ske ved de små hjem, hvor livsvilkårene var ufattelig strenge. Og det er jo netop på min fars slægts egn:

”De sympatiske Billeder, jeg i mine Sange og min Digtning i det hele havde givet af Husmændenes Liv, virkede forfriskende på alle Klasser, ikke alene fordi det var et nyt Stof, som blev indtaget i Litteraturen, men også fordi de skabte en vis Stemning af Forventning om et nyt folkeligt Gennembrud i en noget modfalden og selvgivende Tid i Kulturklasserne. Ved den tid studerede jeg ved Statens Lærerhøjskole og kom en del i Studenter-samfundet.

Jeg førte en del Samtaler med et Medlem af Bestyrelsen, den udmærkede Hendrik Pedersen senere Lektor ved Universitetet. Han anmodede mig om at indlede en Diskussion i Studenter-samfundet.

Om hvilket?

Om Grundtvig f. Eks.

Nej, svarede jeg, men jeg vil fortælle jer om et nyt folkeligt

Gennembrud i Danmark; det foregår i denne tid ude på Landet, hvad I nok ikke kender meget til her inde i Hovedstaden. Således kom Mødet i Stand d. 22nde Januar 1898 jeg anfører her min Indledningstale efter Manuskript :

Først vil jeg skitsere for Dem nogle Småbilleder ude fra Virkeligheden.

En Dag gik jeg gennem Klitterne og hen over Fladerne imellem dem. Flyvesand, Marehalm, Lyng, Rævlinger og Pors! Bag nogle høje Sandmiler traf jeg paa et gammelt Hus med hældende Vægge og ujævn Mønning. Jeg havde tidligere paa Afstand Iagt Mærke til det; blottede for Trævækst Iaa Husene her spredte over Sletten som Tærninger på en Bakke, men ved dette Hus voksede en Have.

Jeg gik ind mellem Haven og Huset og stod med eet fængslet til Pletten. I Vindueskrogen vrimlede det af Blomster. Store, bleg-røde Blomster paa høje Stængler, lave og smaa, gule og blaa, og op ad Muren omkring de lave Vinduer strakte Kirsebærtræer deres Grene, dryssende fulde af hvide Blomster. Jeg vil al tid kunne huske dette Blomsterflor i dette Klima, denne Jordbund og disse Omgivelser!

Manden der boede i Huset, fulgte mig gennem Haven, der ved Hække var delt i mange smaa Afdelinger. I en af dem var der Urte- og Kaalgaard, i en anden Bihuse og Kuber, og den tredie var en lille Forsøgsmark, hvor Husmanden på Grundlag af landøkonomiske Skrifter, der fandtes inde i hans Boghylde, prøvede sig frem med forskellige Slags Sæd og Urter. Saa var der en Afdeling med 15 Frugttræer, der stod forholdsvis godt. For sig selv

stod endelig ogsaa 5 Hestekastanier, der var hans Stolthed. Kærnerne til dem havde han faaet hos en rig Slægtning i en frugtbar landsby, der Iaa flere Mil inde i Landet, og saaledes havde han opelsket disse fem smukke Træer. Haven var ikke anlagt af nogen kunstlært Gartner, men der var alligevel over Anlægget en egen Stil, en simpel og indtagende Poesi, som stemmede med husmandens hele Væsen.

Han var et af de fineste og mest dannede Mennesker, jeg har truffet. Han var et godt Hoved, der af gamle Høleblade o. lign. konstruerede sig forskellige og hvad en kyndig Mand senere sagde mig hensigtssvarende Havebrugsredskaber. Han interesserede sig for og havde en vel begrundet Mening om næsten enhver Fremtoning i Livet og Samfundet, og han udtalte sig derom i en saa beskeden Form, som om han vidste, at det, Mennesket overhovedet til Sikkerhed ved, ikke er saa overmaade meget i Grunden. Han var et af de Individier, der, selv om de befinder sig i en afsides Krog, dog har Evne til at kunne suge til sig den Dannelse, der strømmer i Tidens Luft. Han havde den fine Naturs medfødte Takt, og fremfor alt havde han det, der jo er Kærnen i al Dannelse: Den brave Karakter og det gode Hjerte. Dette indre Liv gennemstraalede hans Aasyn og gjorde ham, i Forbindelse med hans øvrige Egenskaber, til en Mand, enhver kunde have Udbytte af at omgaas. Denne Mand førte saa stilfærdig sin tunge Kamp for Tilværelsen. Inde i den lille halvmørke Stue fandtes en svagelig Hustru, 9 Børn, hvor af en Krøbling, og to gamle rystende Forældre. Sommerdagene rejste han sig om Morgenen Kl. 3 og udrettede først en Del i sin Have og Mark, før han gik paa Arbejde for andre. Det samme gjorde han igen efter at være kommet hjem om Aftenen. Han har ofte gravet ved Maaneskin.

Jeg fik ham til at søge præmie. Han fik fra "Kgl. d. Haveselskab" for sin Have, fra landboforeningen for ypperlig Dyrkning af sin Lod, og saa fik han Understøttelse til en Husmandsrejse. Det var en Fryd at se, hvor denne lavede op paa hele Familien; det var, som der var kommet en mægtig Haand, der havde løftet Taget af Hytten, og et forfriskende Pust havde suset gennem Stuen.

Efter at han med nyt Mod igen havde spændt i, blev han meget syg og døde. Det praktiske Resultat af denne Mands Virksomhed var dette, at den Jord, hvorpaa hans Fader holdt en Ko, den drev han op til at kunne føde 3 Kreaturer, samtidig med, at han forsørgede en stor Familie, og plantede en Mønsterhave paa sin Egn.

Han, der saa kommer, er ganske vist ikke meget civiliseret, men han har gjort et Arbejde som enhver maa tage Hatten af for. Han tjente paa en Herregaard, hvor han blev gift med en Malkepige. De vilde gerne have Hus og Hjem. Nu havde Herremanden i et afsidesliggende Bakkeparti en gold Hedlod fuld af Kampesten. Den fik de for faa Penge. Saa tog han fat paa at grave Stenene ud og kløve dem, en Del brugte han til at mure sig hus af, og Resten slog han efterhaanden i Smadder og solgte som Vejmateriale til Kommunen. Naar han havde rensset en Strimmel Hede for Sten, tildannede han sig en Ager deraf og saaledes gik han frem. Han havde Kæmpekræfter, og det var en fornøjelse at se ham arbejde med Jorden; den væltede op omkring, som var han en Gravemaskine. Men om Aftenen, fortalte Konen mig, dirrede hans Lemmer af Overanstrengelse. Kosten var jo saa ringe: Fedtebrød og Vand eller ØI i de første Aar. Senere, da de fik deres første Ko i

Huset, bedredes den jo. Sidst jeg kom der forbi, Iaa der et nydeligt, hvidkalket, velholdt Vinkelhus med 1 Stud og 3 Køer paa Stalden og med en køn lille have forved Sovekammervinduerne. Rundt om strakte sig de velbehandlede Sandagre, og uden om det hele fandtes en velplejet Hvidtjørnshæk i god Grøde.”

Vilvorde

Barndomsejnen og dens menneskeskæbner får sin stærke dragning, når alderen kommer, sådan har alle det vist. Men som ung ville man andre steder hen, og en skønne dag var jeg omplantet fra det vestjyske til den sjællandske frodighed i det rigmandsprægede Charlottenlund med fornemme villahaver. Jeg befandt mig på gartnerskolen Vilvorde, der var omgivet af mangeartede planter og træer, jeg aldrig før havde set.

Og i skolens nærhed en Røde Port ind til Jægersborg dyrehave, hvor de store, fuldkronede bøgetræer ikke var hærget af nogen vestenvind. Alt sammen en overvældende oplevelse for en ung gartner fra det vestlige Jylland. Og i hovedstaden den botaniske have og de vældige parker, det var slet ikke til at indoptage det hele, selv om appetitten ikke manglede, det gjorde derimod mange forudsætninger. Lad mig nøjes med her ud af mangfoldigheden kun at fortælle om een have og dens gartner fra mine to år ved hovedstaden, inden man fartede videre i den verden, der havde åbnet sig.

Ved Frederiksberg Runddel var dengang som nu en beskeden

hvid låge, der fører ind til Det kongelige Haveselskabs Have, her holdt jeg meget af at komme, her var herlighederne mere over-skuelige, og haverummets stilhed og poesi var så dragende. En højst ejendommelig mand var overgartneren, Jens K. Jørgensen, hans navn lever stadig hos mange havevenner. Selv var han fra provinsen og kom enhver ung, usikker provinsbo venligt i møde, der ville studere hans have. Senere hørte jeg, at denne mærkelige milde blomsterelsker havde været officer i Frelsens Hær.

Om denne menneskevenlige og kunstnerisk begavede overgartner vil jeg lade en af hans gartner elever fortælle. Tidligere forsøgsleder, hortonom Grethe Clausen har givet mig lov at citere fra en hengivenhedsfuld artikel om sin læremester:

"Og hvilken samling elever havde han ikke omgivet sig med! Nervesvækkede han hjalp på fode ved at lade dem gå i fred mellem blomsterne, sinker han lod tulle rundt og gøre nytte efter fattig evne og roste, så de strålede derved, og så naturligvis en flok normale drenge og især piger, for han var vel blandt de første, der turde tage kvindelige elever.

"En kvinde har store betingelser for at blive en god gartner, hun har det moderlige instinkt, som betyder så meget for børn og blomster og hun har de nænsomme hænder, den dybe kærlighed til alt, hvad der er småt og hjælpeløst, hun er hurtigere i opfattelseevnen og for det meste et par år forud for drengene i sin udvikling". Sådan sagde han en gang i et interview, og vi piger labbede det i os som fløde og strengede os yderligere an.

Formodentlig fra herregårdstiden havde han den vane at sige han og hun til os, og vi ønskede det ikke anderledes. Elever var nem-

lig for ham ikke et nødvendigt onde eller billig arbejdskraft, men først og fremmest mennesker. Han lagde større vægt på vores sjælelige udvikling end på den faglige uddannelse, sagde han engang, men tro ikke derfor, at han var ligeglad med det faglige, for han elskede jo selv at være gartner og gjorde det til os for noget meget fornemt.

Størst inspiration var det dog at se ham selv arbejde hans hænder havde en usædvanlig nænsomhed og dygtighed, fingrene var spidse som priklepinde det var som fandt de altid frem til det, planten stod og ønskede, som den fødte sygeplejerske straks ved, hvordan puden og tæppet skal lægges, så man hviler godt, og imens han puslede og beskar, pottede om og bandt op, talte han med sin stille, lidt tørre stemme og forklarede, at man skulle snakke med planterne, så groede de meget bedre. Han sagde det lidt undskyldende, for selvfølgelig var det noget sludder, men alt groede og lykkedes for ham, de mærkeligste planter befandt sig vel i hinandens selskab, helt tossede farver klædte hinanden, og som han nød at være troldmand!

Journalister sværmede altid i haven i det håb at indfange ham til en samtale, og når han var rask morede det ham også meget at filosofere lidt. Til en af dem fortalte han engang. "Da min mor lå i barselsseng efter min fødsel, kom nabokonerne, sådan som skik var, med barsels mad, men den stakkels madam Joacim, der var fremmed på egnen hun var nede fra det slesvigske havde ingen rar mad, for hun var fattig og havde en stor flok børn, men hun havde blomster i vinduerne, og det var der ingen andre, som havde. Hun kom og forærede min mor en Fuchsia, og med den kom den første blomst ind i mit barndomshjem.

Den drog alle andre med sig, så gården senere fyldtes med blomster og derfor blev jeg gartner"

Det skal nok være en legende, men den passer nu så kønt på ham, så lad os alligevel tro på den.

Søren Melkær og datteren Ellen ved Maglesø i 1984

Efterskrift

Disse små skitser med deres lys og skygge fra den svundne tid lader jeg munde ud i glæden ved haver, fordi havebruget, og allermest træerne som kan skabe fredfyldte haverum ved hjemmene, blev min gode verden.

Og mine egne træers kroner breder sig omkring mit hjem, hvor så rigt et liv "i lyst og nød" er levet, og hvor jeg har den forret stadig at bo i venlige omgivelser med skole og kirke.

Tølløse, efteråret 1983

Venligst
S. Melkær

Søren Melkær

